

MRAVIK PATRIK TAMÁS¹ – PAPP VIKTOR²

„KORALLOSODÁS”

Kísérlet a hazai társadalomtörténeti szcéna hálózatelemzésére

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2023.1.34>

ABSZTRAKT

A tanulmány a hálózatelemzés módszerével igyekszik feltérképezni a magyar társadalomtörténeti szcéna struktúrájának alakulását a kétezres évektől napjainkig. A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a választ: hogyan írható le a hazai társadalomtörténeteszek csoportja hálózatként egy adott folyóirat szerzői és a hozzájuk kapcsolódó intézményi háló alapján; ez az intézményi háló hogyan alakul át, milyen hálózatosodási és műhelyesedési tendenciák figyelhetők meg; milyen utak, alternatívák mutatkoznak a hálózatba való belépésre, az abban való bennmaradásra vagy adott esetben a kilépésre.

A kérdések megválaszolására egy olyan forrásbázist választottunk ki, amely egyszerre kezelhető két kutató számára is, miközben mégis bizonyos fokú reprezentativitással bír erre a tudományos közegre nézve. Ezt a korpuszt a *Korall Társadalomtörténeti Folyóirat* 2000 és 2020 közötti szerzőgárdája jelenti, ez az egyetlen tudományos lap ugyanis, amely indulásától fogva társadalomtörténetiként határozta meg önmagát. Egy sokszínű, több lábon álló, de kevés állandó ponttal bíró hálózatot egy szűkebb, kevésbé szerteágazó, de erősebb sűrűsödési pontokra épülő hálózat váltotta fel. Hipotézisünk szerint ennek a változásnak az oka az intézményi struktúra átalakulása és a folyóirat karakterének formálódása mellett a személyi viszonyok alakulása lehetett, ami döntően meghatározta a műhelyek felállításának lehetőségét, illetve a személyek hálózaton belüli mozgását.

Kulcsszavak: *Korall Társadalomtörténeti Folyóirat*, hálózat kutatás, társadalomtörténet, intézményesülés, PhD-hallgatók

¹ Doktorjelölt, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, történész, Ferenczy Múzeumi Centrum

² Doktorjelölt, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, tudományos segédmunkatárs, Professzionizáció-történeti Kutatócsoport (ELTE TáTK-BTK)

„KORALLOSODÁS”

An attempt at a network analysis of the Hungarian social historian community

ABSTRACT

This study uses the method of network analysis to map the development of the structure of the Hungarian social history community from the 2000s to the present. During the research, we sought answers to the following questions: how can the group of Hungarian social historians be described as a network based on the authors of a given journal and how can the institutional network be connected to them? how did this institutional network develop, and what networking and workshop tendencies can be observed?; what paths and alternatives were there for entering, remaining in or, in some cases, leaving the network?

In order to answer these questions, we have selected a resource base that can be managed by two researchers at the same time, while still being representative of this academic community. The research subjects were the authors published in the *Korall Social History Journal* between 2000 and 2020, the only academic journal that has defined itself as a social historian journal from its very beginning. The research results showed that a diverse network with few fixed nodes has been replaced by a narrower network with fewer, less diverse but stronger nodes. According to our hypothesis this transformation may have been due to changes in the institutional structure and the character of the journal, as well as to changes in personnel relations. Overall these factors were crucial in determining the possibility of setting up professional milieux and the movement of individuals within the network.

Keywords: *Korall Social History Journal*, social network analysis, social history, institutionalization, PhD students

„KORALLOSODÁS”

KÍSÉRLET A HAZAI TÁRSADALOMTÖRTÉNETI SZCÉNA HÁLÓZATELEMZÉSÉRE

BEVEZETÉS

Társadalomtörténész doktori hallgatóként a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2021. évi hálózatelemzés tematikájú konferenciájára készülve számos okból éreztük úgy, hogy nemcsak módszertani potenciál, de szükségszerűség is mutatkozik a saját tudományos közösségünkre való önreflexió kifejezésére. A társadalom- és bölcsészettudományokat ért politikai támadások, az információs társadalomban megkérdőjeleződő tudásképző, információátadó szerep, valamint a piaci logika szerint kikényszerített értékelési rendszer alapvetően elbizonytalanította a társadalom- és bölcsészettudományos szerepek tartalmát és az e hivatásokban rejlő lehetőségeket a fiatal generációk számára (vö. Pető 2021:17–22). Bár azonnali megoldásokat természetesen sem az augusztus végén elhangzó előadás, sem jelen tanulmány nem kínálhat e problémákra, annak érdekében, hogy mi is tisztábban lássuk azt a tudományos közösséget, ahova sorstársainkkal együtt belépni készülünk, egy olyan történeti-szociológiai elemzést kíséreltünk meg felmutatni, amellyel részben láthatóvá válhatnak a minket érintő tudományos közösség, a társadalomtörténeti szcena határai, és a heterogén csoportot összekötő intézménystruktúra szerkezetváltozásai.

Jelen írás a hálózatelemzés módszerével igyekszik feltérképezni a magyar társadalomtörténeti szcena struktúrájának alakulását a kétezres évektől napjainkig. A hazai társadalomtörténeti közeg önreflexiója nem újkeletű dolog a történeti előzmények ismeretében (Halmos 1995; Bácskai et al. 2001; Kövér 2003, 2012), a módszertani tárház bővülése, az időközben keletkezett források, és nem utolsósorban a tudományos szcénán belül bekövetkező változások azonban indokoltá teszik az újabb elemzést. A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestük a választ: hogyan írható le a hazai társadalomtörténészek csoportja hálózatként egy adott folyóirat szerzői és a hozzájuk kapcsolódó intézményi háló alapján. A kutatás fókuszában tehát a szerzőkhöz kötődő intézmények, affiliációk álltak. Fontos kérdés ezzel kapcsolatban, hogy az említett intézményi háló hogyan alakult át, milyen hálózatosodási és műhelyesedési tendenciák figyelhetők meg a tudományos közegen belül. Az már hipotézisünk megfogalmazásakor világos volt, hogy a társadalomtörténeti szcénán belül zajló folyamatok értelmezése nem lehet teljes a személyek, illetve a személyes viszonyok feltárása nélkül. Az előadásra érkezett hozzászólások is ezt az előfeltevésünket erősítették. A személyi viszonyok pontos feltárása mindazonáltal más jellegű megközelítést, de legalábbis más források középpontba állítását igényelné, ezúttal mi kizárólag arra koncentráltunk egy szűkebb keresztmetszeten keresztül, hogy milyen utak, alternatívák mutatkoztak a hálózatba való belépésre, az abban való bennmaradásra, vagy adott esetben az abból való kilépésre. A kutatási téma időintervallumát (2000-től 2020-ig) a kiválasztott forrás keletkezési ideje határozta meg. A kérdések megválaszolására ugyanis egy olyan forrásbázist választottunk ki, amely egyszerre két kutató számára is kezelhető, de ami ennél is fontosabb, hogy bizonyos fokú reprezentativitással bír erre a tudományos közegre nézve. Ezt a korpuszt a *Korall Társadalomtörténeti Folyóirat* 2000 és 2020 közötti szerzőgárdája jelenti, amely az egyetlen tudományos lap, mely indulásától fogva társadalomtörténetiként határozta meg önmagát.

Az elemzés módszereként választott – Linton C. Freeman (1989) klasszikus definíciója szerint a társadalmi aktorok közötti kapcsolatok strukturális vizsgálatát célzó, szisztematikus adatgyűjtésre, vizualizálásra, matematikai és számítógépes modellekre támaszkodó – hálózatkutató leggyakrabban a személyközi viszonyrendszerek elemzéséhez alkalmazták. Ilyen módon lehetőség nyílt például az egyének közötti kötődések szociológiai elemzésére is (Granovetter 1973, 1982, utóbbi magyarul 2010). Mivel a hálózatkutató eredendően interdiszciplináris, nem meglepő, hogy a különböző tudományágak eltérő fogalmi készlettel írták le a hálózatok működési mechanizmusait (Molnár 2020; Barabási 2022:23–24, 35–38). Hazai viszonylatban elsőként a szociológusok kísérték figyelemmel a hálózati elv térhódítását, az Angelusz Róbert és Tardos Róbert (1991) szerkesztésében megjelent szöveggyűjtemény pedig már az újraértelmezett megközelítéseket is közreadta. A hazai társadalomtudományos elemzésekben nagy hangsúllyal szerepelt az ágencia szemléletű megközelítés, ezek a kutatások arra mutattak rá, hogy a hálózatépítés cselekvő stratégiaként is értelmezhető a személyes viszonyok tekintetében (Bozóki 1998; Sik 2001; Bozsonyi–Horváth–Kmetty 2012). A kvantitatív szemléletmódot tehát jól kiegészítheti az individuumot jobban láttató kvalitatív megközelítés (vö. Haas–Mützel 2008:53).

A későbbiekben az immár tudatosan hálózatelemzés helyett hálózatkutatásnak (Häußling–Stegbauer 2010:13–14) nevezett megközelítés a történettudomány területét sem hagyta érintetlenül (Reitmayer–Marx 2010:876). Olyannyira, hogy 2017-ben a hálózatkutatás történeti aspektusainak ismertetésére önálló folyóirat alapult *Journal of Historical Network Research* címmel. A hálózatkutatás történeti kontextusokra való alkalmazása bebizonyította, hogy a történészek számára nem csak egy eszköz lehet, hanem egy lehetőség arra, hogy a társadalmi struktúra nagy csoportjait szisztematikusán feltárhassuk, és hogy a társadalomtudományok, különösen a szociológia felé kapcsolatot létesítsenek a történeti szcena képviselői (Reitmayer–Marx 2010:875–876). A történeti perspektívájú hazai kutatások a különböző társadalmi, illetve politikai csoportokon belüli kapcsolathálókat bemutatására törekedtek (Lengyel 1993; Tózsza-Rigó 2012; Biró–Boka 2014), itt ugyanakkor meghatározó szerepet játszott az új intézményi közgazdaságtan elméleti arzenálja is (Kövér 2020:12). Utóbbi munkák az üzleti életet, illetve a vállalatok és a bankok közötti összeköttetéseket helyezték a hálózatelemzés fókuszpontjába (Pogány 1997; Tomka 1997, 1999; Halmos 2005; Kövér 2005; Klement 2012; Tózsza-Rigó 2016). A hálózati elv nagy sikerrel tematizálta a különféle gazdaság- és társadalomtörténeti megközelítésű szakmai orgánumok egész blokkjait (*Replika* 1997: Bankuralom? 25. 23–86; *Aetas* 2005: Hálózatok és hierarchiák 1–2; *Korall* 2012: Kapcsolatok – Hálózatok 50.), az egyik legújabb történeti tanulmánygyűjtemény pedig az intézményi hierarchikus szintek és a kapcsolati hálókat közötti összefüggésekre hívta fel a figyelmet (Kövér–Pogány–Weisz 2020). A hálózatok mikroközösségekben betöltött szerepének vizsgálatára is láthatunk immár eklatáns példákat (Mátay 2021).

Jelen kutatást mindazonáltal olyan kurrens hazai és nemzetközi kutatások is inspirálták, amelyek egyrészt a magyarországi szakfolyóiratok hazai tudományos világban elfoglalt szerepét, láthatóságát vizsgálták (Demeter 2020; Soós 2021), másrészt amelyek egy adott folyóirat „esszenciáját” igyekeztek megragadni és vizuális formába önteni a hálózati analitika segítségével (Barabási 2019).

FORRÁS ÉS MÓDSZEREK

Miért lehetséges a *Korall* szerzőit egy informális hálózatként elképzelni? Hipotézisünk szerint azért, mert aki ebbe a tudományos szaklapba publikál (bármilyen formátumban és témában), az bizonyos mértékben részévé válik egy tudományos szcénának. Akár azért publikál a *Korall*ba, mert tudatosan szeretne belépni ebbe a közösségbe (kivált a PhD-hallgatók esetén), vagy minimum azért ír oda, mert hozzá szeretne szólni valamilyen társadalomtörténeti problémához, diskurzushoz. A *Korall* folyóirat egyfajta szívóhatással is rendelkezik, hiszen a tematikus számok köré szerveződő szerzői gárdák más, kifejezetten társadalomtörténeti folyóiratot nehezen találnának a hazai palettán. A *Korall* folyóirat ennél fogva két aspektusból is megfelelő terepnek ígérkezett egy ilyen jellegű elemzésre: egyrészt ez az egyetlen hazai szaklap, amely 2000-es indulásától kezdve társadalomtörténeti folyóiratként határozta meg önmagát már a címében is, másrészt a 2000 és 2020 közötti időszakban megjelent számok alapján már összeállítható egy olyan adatbázis, amely viszonylag könnyen átlátható, ugyanakkor részleges reprezentativitást is biztosít e csoportra nézve. A két évtizednyi időintervallum ráadásul lehetőséget kínál arra, hogy az időbeli változásokra, a lassabban kibontakozó folyamatokra is figyelemmel legyünk.

Az adatbázisba a 2000 és 2020 között 82 számba publikáló szerzőket emeltük be: összesen 1030 publikációhoz tartozó 580 egyedi szerzőt. A különböző típusú tartalmakhoz – mint tudományos tanulmány, recenzió, körkérdés, „források és olvasatok” – tartozó szerzőket a könnyebb elemezhetőség érdekében egységes súllyal vettük latba. Elsősorban nem személyekre, hanem az intézményekre voltunk kíváncsiak: azt, hogy a publikáció pillanatában milyen intézményi affiliációval rendelkeztek, azt az egyes folyóiratszámok végén található „Szerzőink” rovatból emeltük át. Ilyen módon fel tudunk rajzolni egyrészt egy statikus hálózati ábrát, amely a teljes húsz évre vonatkozóan mutatja meg az egyes elemeknek a *Korall* folyóirathoz, mint origóhoz képesti helyzetét. Ez a hálózati modell egyközpontú, az egyes elemek közötti kapcsolatot nem tükrözi: a gráf élei az egyes elemek felől tehát az origó felé vezetnek, a kapcsolatok sűrűsége és az elemek központisága a *Korall* folyóirat tengelyében mutatják meg a tudományos közösség súlypontjait (vö. Molnár 2020). Másrészt igyekeztünk dinamikájában is értelmezni az adathalmazt, a hálózati struktúra változásainak megragadásával, amennyire legalábbis ez ebben az időtávlatban lehetséges. Ennek érdekében a huszonegy évet összesen hét, egyenként 3 évből álló időmetszetre osztottuk fel, hogy a kisebb léptékű változások is megfigyelhetővé váljanak. Ezekben az időmetszetekben vizsgáltuk az egyes intézménytípusok (hazai egyetemek, közgyűjtemények, kutatóintézetek, kutatócsoportok és külföldi intézmények) jelenlétét és annak változásait, az egyes intézménytípusokon belüli eltolódásokat. Emellett külön vizsgáltuk a doktori hallgatók arányának és intézményi hátterének alakulását, illetve a doktoranduszként publikáló hallgatók hálózatba való belépési és bennmaradási potenciálját. Az adatok kvantitatív elemzésének és előzetes feltevéseinknek az ellenőrzése érdekében háttérinterjúkat készítettünk olyan történészekkel és szociológusokkal, akik jelen voltak és/vagy vannak a folyóirat belső működésében.

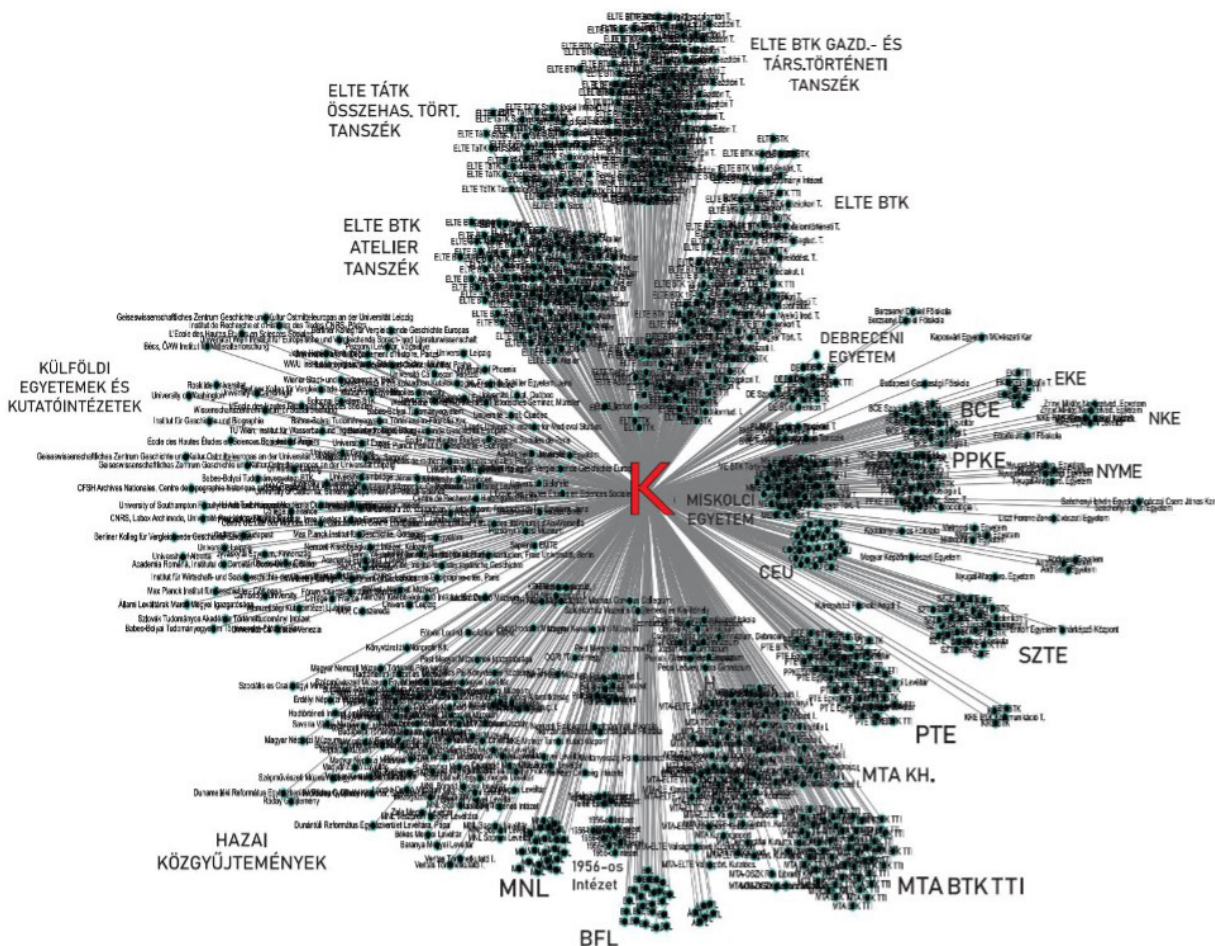
Egy ilyen vizsgálat természetesen csak részleges reprezentativitással bírhat. Számos kisebb-nagyobb módszertani tényező korlátozza, torzítja egy teljes és a valóságot megközelítően összetett hálózat felrajzolását. A hálózat értelemszerűen nem fedi le a teljes társadalomtörténész szakmát, több olyan történészt találhatunk, aki soha nem publikált a *Korall*ban, miközben más szempontokat tekintve egyértelműen beletartozik ebbe a csoportba. Ugyancsak árnyalja a képet, hogy a *Korall* tematikus folyóirat. Az interdiszciplináris nyitottság szellemében előfordult, hogy egy-egy lapszám a tágabban értelmezett társadalomtörténettől is eltávolodott (pl. régészet, történeti földrajz számok). Itt olyan szerzők is lehetőséget kaptak, akiket nem tekinthetünk

a szűken vett szcéna tagjainak. Emellett természetesen a publikáció formátuma is más súllyal esik latba – egy recenzió és egy tanulmány összevetésében például. Ezek differenciálásával tovább lehetne árnyalni a képet. Bár az adatok igencsak jó arányban álltak rendelkezésre, némileg nehezítette az egyes hálózati csoportok specifikálását, hogy az adatok részletessége hullámzó, előfordult például, hogy csak az adott egyetem vagy egyetemi kar, esetleg csak az intézet szerepelt, a tanszék viszont már nem jelent meg az affiliációk feltüntetésekor.

INTÉZMÉNYI KÖTÖDÉS

A tanulmány forrásbázisát képező anyag elsősorban arra ad lehetőséget, hogy a *Korall* szerzőinek intézményi kötődését feltérképezzük. Az első kérdéseket ebből a megközelítésből következően úgy fogalmaztuk meg, hogy az e módszerrel előálló hálózatban mely konkrét intézmények jelennek meg, illetve hogy ezek az intézményi kapcsolódások milyen csoportosítási módokat kínálnak a társadalomtörténeti szcéna strukturális értelmezésére.

1. ábra. Korall-centrikus hálózat a szerzők intézményi kötődése szerint rendezve

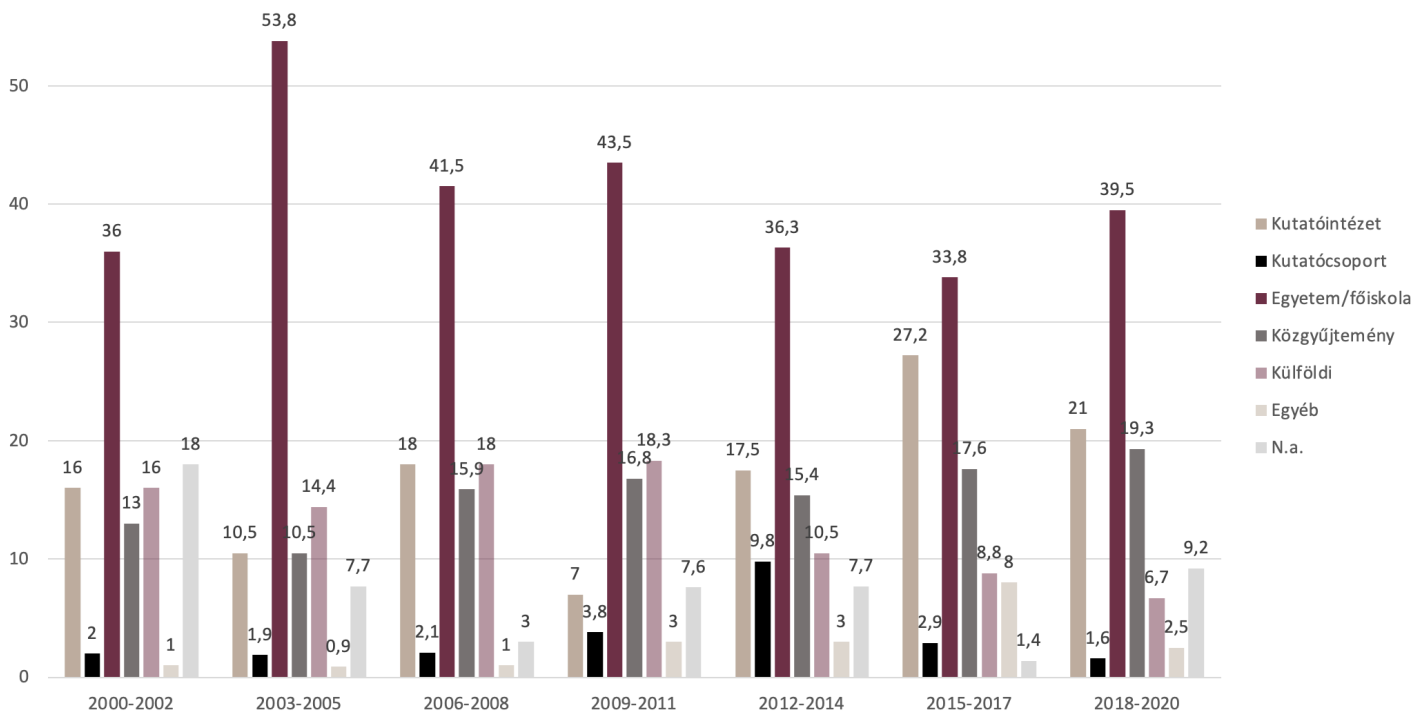
Forrás: Saját szerkesztés.

Az adatbázis építése során öt kategóriát (kutatóintézet, egyetem/főiskola, közgyűjtemény, külföldi intézmény, előbbiekre nem besorolható) különböztettünk meg. Az előzetes munkaterven azonban egy ponton kiigazítást kellett tennünk, így egy hatodik kategóriát is kialakítottunk, amelybe azok a szerzők tartoznak, akik

egy adott kutatócsoportot tüntettek fel affiliációként. A kutatócsoportok önálló megjelenése a diagramon azért is releváns, mert mint ahogy látni fogjuk a továbbiakban, egy újfajta, de legalábbis a többi intézménytől eltérő ütemét szolgáltatják a tudományos publikációk megjelenítésének.

A teljes intézményi struktúrát lefedő hálózatábrán látható, hogy a legintenzívebb jelenlétet, sűrűsödési pontot az ELTE (Eötvös Loránd Tudományegyetem) három tanszéke (Atelier, Gazdaság- és Társadalomtörténet, Összehasonító Történelmi Szociológia) és az MTA (Magyar Tudományos Akadémia, mai nevén Eötvös Loránd Kutatási Hálózat – ELKH) Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete (BTK TTI) jelenti. A sűrűsödési pontok mellett a hálózat pluralitását a nagyszámú hazai és nemzetközi egyetem, valamint a hazai közgyűjtemények jelenléte adja. A közgyűjtemények esetében erőteljes szórás mutatkozik, állandóbb szerepvállalás a nagyobb levéltárak, mint az MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) és a BFL (Budapest Főváros Levéltára) esetében látszik. Az egyetemek esetében a nagyobb vidéki intézmények (Debreceni Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem) hullámzó intenzitással, de egymáshoz képest hasonló arányban jelentek meg.

2. ábra. A szerzők intézményi affiliációja 2000 és 2020 között, elemszám szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

A szerzők intézményi affiliációját háromévenkénti metszetekre lebontva is látható az akadémiai szféra dominanciája (2. ábra). Az egyetemi-főiskolai kötődés mindvégig az első helyen állt, messze megelőzve minden más intézményi kategóriát.³ Mivel ez a csoport látszik a legbiztosabb pontnak, a későbbiekben a csoporton belüli tendenciákra külön is kitérünk. Az akadémiai szférán belül a kutatóintézetek aránya ugyan nem érte

3 A felsőoktatási intézmények jelentős mértékű felülreprezentáltsága visszavezethető arra a tényezőre is, hogy az oktatók első kézből tudják tanítványaikat az általuk ismert folyóiratok felé irányítani. Ezáltal az MA- és PhD-hallgatók előtt megnyílik a lehetőség a kutatói pályán elsődleges szempontnak tekintett tudományos publikálás előtt. Mindez értelemszerűen egyáltalán nem, vagy csak korlátozott mértékben áll rendelkezésre a levéltárakban, múzeumokban, alapítványokban alkalmazott társadalomtörténészek számára.

el az egyetemek-főiskolák előfordulási arányát, a második évtizedre azonban egyértelműen ez a kategória tudta megerősíteni pozícióját, a vizsgált időszakban tehát határozott jele volt annak, hogy a kutatóintézetek fontos szerepet töltenek be az intézményi hálózatban, ezzel pedig a társadalomtörténeti kutatásokban.

A kutatóintézetek között az MTA BTK TTI állt mindvégig az első helyen, az intézet befolyása az elmúlt időszakban még markánsabb lett az intézményi struktúrában. Az egykoron az MTA-hoz tartozó kutatóintézetekből kiindulva figyelhető meg az a sajátosság, ami a kutatócsoportok önálló kategóriaként való feltüntetését indokoltta tette. Ezek a kutatócsoportok ugyanis minden esetben valamilyen, az akadémiai szférán belül jegyzett intézményhez („befogadóintézmény”) kapcsolódnak a pályázati kiírások értelmében. A mintában előforduló kutatócsoportok példának okáért szinte kivétel nélkül az MTA intézményi hálózatoként kezdhették meg működésüket (MTA TKI Gazdaság- és Társadalomtörténeti Kutatócsoport, MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport, MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport). Ezek a kutatócsoportok gyakran azonban nem csak egy intézményhez, egy intézethez kapcsolódnak, a Válságtörténeti Kutatócsoport például két „székhellyel” (MTA BTK TTI, ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék) rendelkezett. A kutatócsoportok tehát határozott intézményi kötődéssel vagy kötődésekkel bírnak, ám publikációs szempontból projektalapon működnek, hiszen a 3–5 éves futamidő alatt fejtik ki publikációs tevékenységüket. Mindezek értelmében az általunk felvázolt időmetszetekben is csak időszakosan jelenhetnek meg. Ennél is konkrétabban fogalmazva, az MTA-ELTE Válságtörténeti Kutatócsoport volt az egyetlen kutatócsoportos projekt, amely olyan publikációs tevékenységgel reprezentálta magát, amely megközelítette a kutatóintézeti forma arányát a vonatkozó időmetszetben. Más kutatócsoportok ebben a mintában ugyan alulreprezentáltak számítanak, az elmúlt évek tudományos tevékenységét tekintve azonban feltételezhető, hogy a kutatócsoportokhoz fűződő kutatások, illetve publikációk száma növekedni fog a jövőben, köszönhetően a nemzetközi tendenciák hatásának, valamint a kutatási projektek és finansziális feltételek átalakításának. Arról se feledkezzünk meg, hogy az esetleg más területen dolgozók, vagy éppenséggel a „szabadúszó kutatók” sokszor egy kutatócsoport biztosította kereteken belül tudnak hozzászólni a tudományos diskurzushoz.

E kérdéshez kapcsolódóan szükséges volt egy további adatbővítés elvégzése is, hiszen meg kellett vizsgálni azt, hogy a tanulmányok mekkora része keletkezett valamilyen kutatócsoport (elsősorban OTKA) kutatásának/támogatásának keretében. Itt tehát már nem csak arról van szó, hogy egy szerző fő- vagy részfoglalkoztatásban megvalósuló alkalmazását feltünteti a „Szerzőink” rovatban. A kutatócsoportokhoz köthető szerzők száma így némileg felfelé módosult, 5%-ról 12%-ra emelkedett a második évtizedben. A kutatócsoportok tevékenysége a vizsgált folyóirat hasábjain összességében mérsékeltnak volt mondható, ellenben a közgyűjtemények meghatározó jelenlétével.

A kutatóintézetek sorában fontos helyet töltött még be az MTA/ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete, Szociológiai Intézete és Politikatudományi Intézete, valamint a Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézete, az azóta felszámolt 1956-os Intézet, valamint az utóbbi évek közéleti beszédében gyakran exponált Politikátörténeti Intézet. Figyelmet érdemel azoknak a történeti kutatóintézeteknek a szinte teljes hiánya, melyek az elmúlt évtizedben jöttek létre tetemes állami támogatásoknak köszönhetően (Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár, Magyarsággutató Intézet, Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum, Nemzeti Emlékezet Bizottsága). A hálózati elv felől közelítve elképzelhető, hogy ezen új alapítású intézetek egy alternatív történettudományos hálózat formáját veszik fel, melyet hasonló módszerek (mint adott folyóiratokban mutatkozó közös megjelenés vagy kereszthivatkozások) bevonásával vizsgálat tárgyává is lehetne tenni.

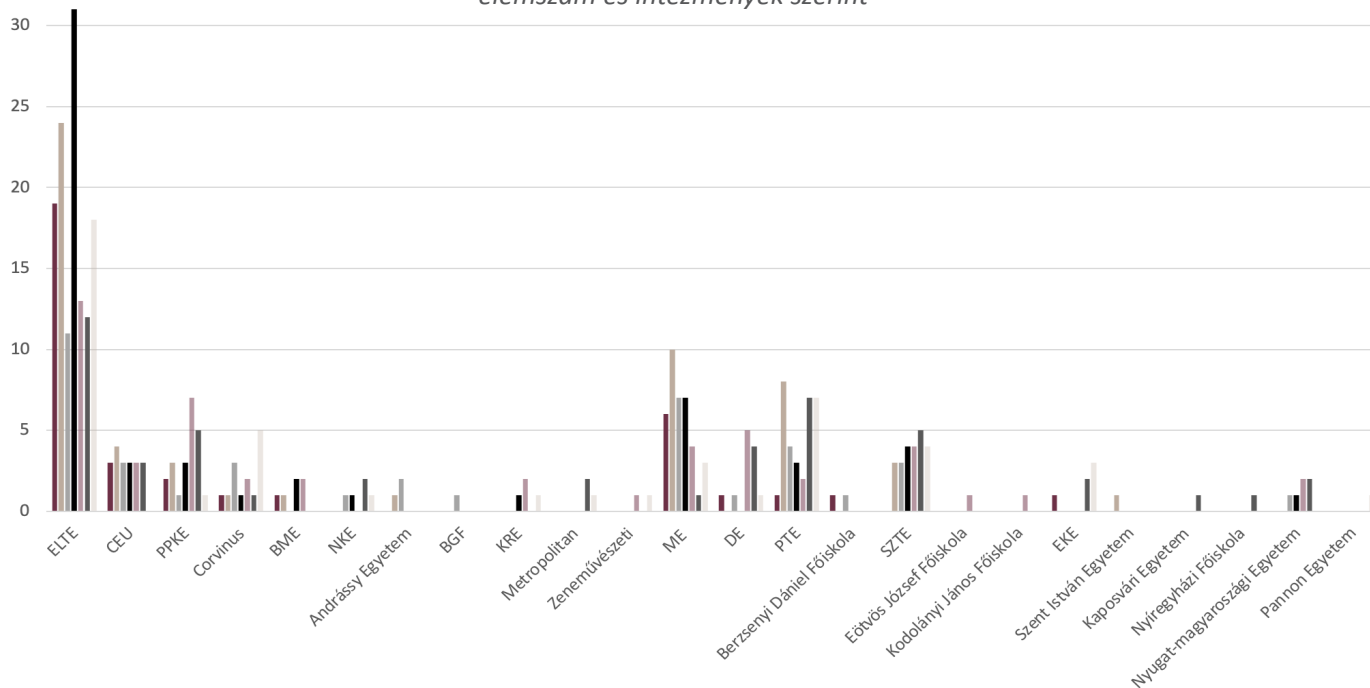
A közgyűjtemény kategóriába soroltunk be minden fővárosi és vidéki levéltárat, múzeumot, könyvtárat. Miképp a kutatóintézeteknél, itt is megfigyelhető volt egy gyakrabban előforduló intézményi kör, jelesül az MNL Országos Levéltára (2012 előtt Országos Levéltár) és a BFL. E két intézmény szinte kivétel nélkül, időszakról időszakra a legtöbb közgyűjteményi szerzői kötődést tudta felmutatni.

Végül szükséges szólni azokról a szerzőkről, akik valamilyen külföldi intézményt tüntettek fel munkahelyként. Jelen alkalommal ugyan nem végeztünk összesítést arról, hogy milyen mértékben változott a magyar anyanyelvű, de külföldi intézményi affiliációval bírók száma, a külföldi kötődések összessége a második évtizedre veszített arányából. A tendencia mögött számos tényező együttes hatása feltételezhető, amelyeket a *Korall* folyóirat tartalmi struktúrájának átalakulását taglaló részben fejtünk ki.

AZ EGYETEMI SZFÉRA ARÁNYA

A 2. ábrán szereplő összesítést nézve meggyőző elsőséget tudhattak magukénak az egyetemekhez és főiskolákhoz kötődő intézetek, tanszékek.

3. ábra. Az egyetemi és főiskolai intézményi kötődés 2000 és 2020 között, elemszám és intézmények szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

A fővárosi „vízfejűség”, mely oly sok tekintetben meghatározza a magyar gazdaság és társadalom jellegét (Ránki 1989, Hallama 1990, Beluszky 2013), a vizsgált időszakban egyáltalán nem veszített érvényéből. Ezt a fajta meghatározó előnyt mindazonáltal egyetlen felsőoktatási intézmény, az Eötvös Loránd Tudományegyetem birtokolta. Az egyetem oktatói közel 40%-át jegyezték a *Korall*-ban megjelenő írásoknak. A szoros összefonódás a folyóirat és a tudományegyetem között arra vezethető vissza, hogy a szerzői hálózatban kialakultak gócpontok. Az ELTE-kötődésű *Korall*-szerzők kétharmada ugyanis ilyen kisebb szervezeti egységeket jelölt meg neve mellett. Jelesül három tanszék szerepelt mindvégig kitüntetett helyen: a Társadalomtudományi Karon működő Összehasonlító Történelmi Szociológia Tanszék, illetve a Bölcsészettudományi Karon működő Atelier Interdiszciplináris Történelmi és a Gazdaság- és Társadalomtörténelmi Tanszék.

Az adatsoron megjelenő egyetemi kategória értelmezésénél maradva megjegyzendő, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, valamint a *Central European University*-n alkalmazott kutatók állandó és biztos visszatérőnek számítottak a szerzői hálózatban, látványos volt ugyanakkor a történészképzésben régebb óta jelen lévő Károli Gáspár Református Egyetem történészoktatóinak távolmaradása a *Korall* folyóirat hasábjaitól. A vidéki felsőoktatási intézmények tekintetében hosszú ideig a Miskolci Egyetem, azon belül pedig a Történeti Intézet szerepelt kitüntetett helyen. A múlt idő használata különösképp a második évtized miatt indokolt, és bár a Pécsi és a Szegedi Tudományegyetem történeti tanszékei gyakori szereplők az adatbázisban, ezek a vidéki történeti intézetek nem tudták betölteni a miskolci divízió által hagyott űrt a hálózatban.⁴

A folyóirat szerzőinek intézményi hálózattörténete arra hívja fel a figyelmet, hogy a hálózaton belül számos kapcsolódás mindenekelőtt személyi tényezőkre vezethető vissza, önmagában tehát az intézményes keretek csak egy olvasatát nyújtják e tudományos közeg belső mozgatórugóinak. Más oldalról megközelítve, a társadalomtörténeti szcénán belül egyszerre alakultak ki gócpontok személyek és intézmények körül, ám ezek a sűrűsödési pontok időben és térben jelentős mértékű átalakuláson mentek keresztül. A *Korall* folyóirat 20 éves fennállását tekintve érdemes egy következő distinkciót megtenni olyan értelemben, hogy bizonyos gócpontok a hálózatban való folyamatos jelenlétnek is köszönhetően átformálódtak, kiléptek pusztán „gócponti szerepükből”. Ezt a fajta átrendeződést illetjük a „műhelyesedés” fogalmával.

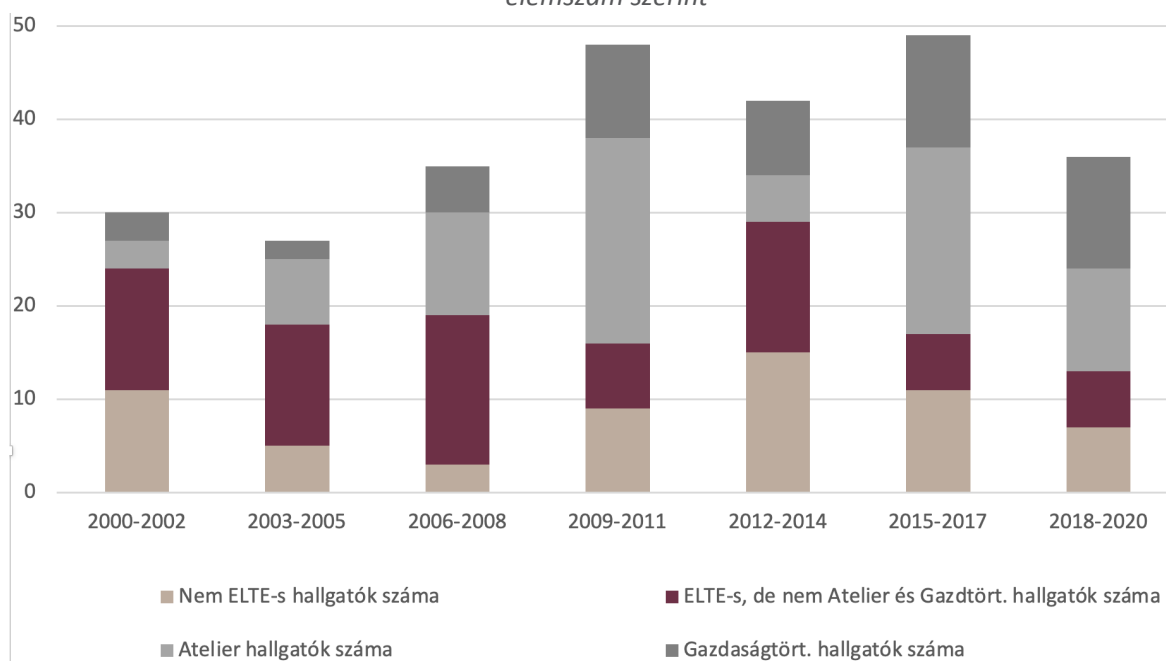
A fiatal kutatók, doktoranduszok számára a hazai társadalomtörténeti szcénába való belépés, esetleg beépülés szempontjából meghatározó jelentőséggel bír egy-egy tudományos publikáció. A gyakorta könyvrecenzió vagy a doktori tanulmányokhoz szorosan kötődő tanulmány formájában jelentkező szerzők esetében deríthető fel egyértelműen az, hogy mikor és milyen mértékben indult meg a „műhelyesedés” a *Korall* szerzői bázisán keresztül vizsgált hálózatban.

A 4. ábrán a graduális képzésben részt vevő, illetve a doktori tanulmányokat folytató hallgatókat tüntettük fel az eddig is alkalmazott hároméves bontásban. E szerzők tárgyalása azért is bír külön értékkel, mert a *Korall*-ban publikálók egynegyede közülük került ki. Döntő részük az ELTE-vel állt hallgatói jogviszonyban, a kezdeti évek adatközlése azonban meglehetősen torzítja a pontos következtetések levonását, hiszen sokszor nem tüntették fel képzési programjukat, az egyetem, esetleg a kar nevének közlésére szorítkoztak. Ez persze nem változtat azon, hogy a hallgatóként publikálók 77%-a egyetlen egyetemhez kapcsolódott.

A vizsgált korszakot egészében kezelve ugyanakkor még egyértelműbb, hogy a tudományos fokozatszerzés előtt járó szerzők több mint háromnegyede ELTE-s hallgató volt, ezen belül pedig két doktori program járt az élen. A *Korall* PhD-hallgató szerzőinek majdnem egyharmada (30%) az Atelier Doktori Programot, közel egyötöde (19%) pedig a Társadalom- és Gazdaságtörténet Doktori Programot (mindkettő ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola) tüntette fel intézményi affiliációjaként. Ebből a két programból érkezett tehát a PhD-hallgató szerzők majdnem fele. A doktori programok „gócpontosodását” erősítik olyan általános folyamatok is, mint a doktori képzések tömegesebbé válása 1990-es, 2000-es évekhez képest. A szélesebb körben elérhető képzés és a finansziális feltételek javulása mellett tekintetbe kell venni, hogy a doktori képzés kutatási szakaszában publikációs minimumot is meghatároztak a képzés struktúrájának átalakításakor.

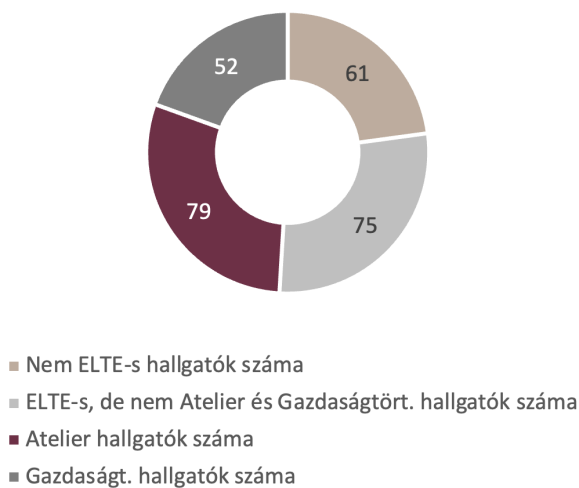
4 A miskolci Történeti Intézet kétévtizedes története, az oktatói-kutatói gárda összetételében bekövetkezett változások jól ráirányítják a figyelmet arra, hogy milyen mértékig van kitéve egy-egy adott társadalomtörténeti műhely a személyi viszontagságoknak. A *Korall* felől tekintett társadalomtörténeti szerzői hálózatban nem azért következett be látványos változás, mert Miskolcon immár nem tartották kellően relevánsnak a társadalomtörténeti folyóirat propagálását, vagy mert az intézményes keretek között beállt volna valamilyen strukturális váltás, hanem azért, mert bizonyos tanárok idővel elhagyták a miskolci katedrát, vagy elhunytak.

4. ábra. Az ELTE Atelier Tanszék, a Gazdaság és Társadalomtörténet Tanszék, valamint a más ELTE-s tanszékekhez, illetve egyetemekhez kötődő doktori és MA-hallgatók megoszlása 2000–2020 között, elemszám szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

5. ábra. Doktori hallgatók megoszlása a Korall-szerzők között az elmúlt 20 évben, elemszám szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

Ezek az arányszámok arra mutatnak rá, hogy léteztek (és természetesen manapság is léteznek) olyan társadalomtörténeti műhelyek, melyek nagy hatékonysággal segítik – jelen esetben a *Korall* hasábjain való publikálás ösztönzésével – az érvényesülést a hazai tudományos életben a fiatalabb kutatói generációk számára. A hálózattörténeti megközelítés mindazonáltal kijelölte az itt vázolt tendencia korlátait is: a két műhely mellett kevés lehetőség mutatkozott arra a hálózaton belül, hogy másutt is kialakuljanak ilyen méretű szakmai gócpontok. A társadalomtörténeti szakmán belül a *hálózatosodás* és a *műhelyesedés* folyamatai felgyorsultak, sőt, felerősödtek, ugyanakkor láthatóvá tették a hálózaton belüli gyenge kötéseket (vö. Granovetter 1982) kitettségét is.

SZEMÉLYES KAPCSOLATOK ÉS A KORALL FOLYÓIRAT TARTALMI ALAKULÁSA

A kutatás során az adatbázis kvantitatív elemzése mellett háttérinterjúkat készítettünk a *Korall* jelenlegi és egykori szerkesztőivel, alapítóival. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a személyes kapcsolatok és a folyóirat szerkesztésében, tartalmi profiljában, valamint finanszírozásában bekövetkező változások miképpen befolyásolták a lap szerzőgárdájának alakulását. Ezek alapján mutatkoztak meg a folyóirat elindításának és működtetésének legfontosabb tendenciái, amelyek részben ugyancsak a műhelyesedés és professzionálisabbá válás fogalmai szerint írhatók le. A folyóirat elindításának ötlete is az említett tanszékek körül bontakozott ki, elsősorban fiatal, pályakezdő történészek, szociológusok közreműködésével. Az alapító szerkesztők személye mellett az első néhány lapszám és évfolyam szerzőinek többsége is egy olyan tudományos körből rekrutálódott, mely elhivatottnak érezte magát a társadalomtörténeti irányzatok magyarországi recepciója iránt. A folyóirat mind a mai napig intézménytől függetlenül jelenik meg, talán részben emiatt is volt kitüntetett szerepe a szerkesztők személyi kapcsolati hálózatának, különösen a kezdeti években. A tanszékekről, tudományos műhelyekből, doktori programokról, nem utolsósorban az 1989 óta fennálló Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület (HIK) gyűléseiről egymást ismerő kutatók a személyes ismeretségek felhasználásával tudták megfelelő tartalommal feltölteni a tematikus lapszámokat. A társadalomtörténeti szcéná hálózatosodásának tekintetben érdemes külön is kiemelni a Hajnal István Kör jelentőségét. A 1980-as és 1990-es évek fordulójától kezdve a HIK évente megrendezett konferenciák és tanulmánykötetek révén igyekezett reflektálni a társadalomtörténeti irányzatokra, akár a hagyományos irányok (például várostörténet, ipar- és munkástörténet) új útjainak (Halmos 1995), akár különböző módszerek, mint például a mikrotörténet (Cieger 1999) adaptálásával.

A háttérinterjúk során kiderült, hogy a 1990-es években már meghatározónak számító társadalomtörténészek tanácsadó testületi pozícióban ugyan támogatták a folyóirat alapítását, de a tényleges szerkesztői munkát kizárólagosan a fiatal társadalomtörténészek, szociológusok végezték. Az évről évre megtartott konferenciák ugyanakkor a mai napig az egyes kutatói generációk és diszciplináris megközelítések közötti rész-áthidalását próbálják szolgálni.

A szerzői gárda alakulását ugyancsak befolyásolta a folyóirat által megfogalmazott célok, tartalmi profil formálódása. A 2000-es évek elején a nemzetközi társadalomtörténeti irodalom recepciója terén még hiányok mutatkoztak, így a szerkesztőség fontos célkitűzése volt, hogy a magyar nyelven nem hozzáférhető szakirodalmakat megismertesse a hazai tudományos közeggel. Ez nyújt magyarázatot arra, hogy az első években, a folyóirat karakterének formálódásának kezdeti szakaszában jelentős volt a nemzetközi szerzők jelenléte. Azok csökkenésére részben a hazai szerzői gárda bővülése (részben a fent elemzett műhelyesedés révén), részben a nemzetközi munkák jobb elérhetősége és feldolgozottsága, végül pedig a nem magyar nyelvű cikkek súlyos fordítási és jogdíjterhei nyújtanak magyarázatot. A folyóirat profiljának alakulását az egyes kutatócsoportok köré szervezett tematikus számok is befolyásolták, melyek nagyban segítettek az előfizetésektől és az NKA támogatásoktól függő lapkiadást. Emellett a társadalomtörténet intézményesítésének fontos lépéseként értékelhető, hogy a *Korall* 2011-től kezdve nemcsak a tematikus számokat, de a *Társadalomtörténeti Monográfiák* sorozat révén önálló – összesen 14 – kötetet is megjelentetett.

Az interjúk tanúsága mellett az írás alapjául szolgáló konferenciaelőadásra érkezett reakciók is egyértelműen megerősítettek bennünket azon előzetes feltevésünkben, hogy a szerzők intézményes háttérét vizsgálva jól megrajzolható a *Korall* köré szerveződő társadalomtörténeti szcéná, ugyanakkor a hálózat gócpontjaiban

bekövetkezett változások (ismeretségek kiterjedtsége, a kutatók munkahelyi viszonyaiban bekövetkező változások) elemzése más jellegű források bevonását is igényelné.

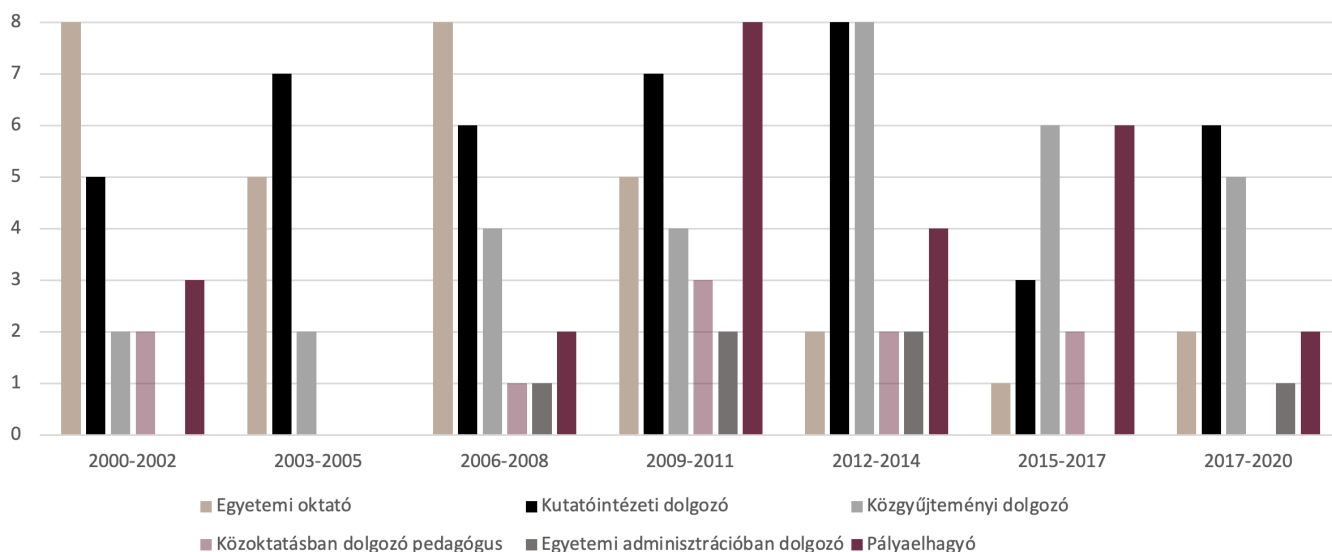
FIATAL KUTATÓI PERSPEKTÍVÁK. A PHD-HALLGATÓK BENNMARADÁSI POTENCIÁLJA

Amellett, hogy a PhD-hallgatók milyen mértékben férnek hozzá a publikálási platformokhoz, azt is szeretttük volna bemutatni, hogy milyen lehetőségeik vannak a hálózatba való benmaradásra és milyen stratégiákat választanak a publikációt követően. Ennek érdekében követtük az egykor doktoranduszként publikáló szerzők karrierútját a jelenre, illetve a közelmúltra vonatkozóan (6. ábra). Tettük mindezt olyan, általunk hitelesnek tartott nyilvános információforrások bevonásával, mint az intézményi honlapok, az *academia.edu*, a *linkedin.com* vagy ritka esetben a közösségimédia-felületek.

A 6. ábrán az látható, hogy a PhD (vagy kevés esetben MA) hallgatóként publikálók hol helyezkedtek el. Az időmetszetek ez esetben arra vonatkoznak, hogy az adott doktorandusz szerzőnek mikor jelent meg publikációja a *Korall*ban – több megjelenés esetén az első publikáció időpontját vettük figyelembe –, majd pedig később, a tanulmány megírása során összegyűjtött információk szerint milyen pozícióban talált munkát tudományos területen, esetleg azon kívül. A közölt adatok a kutatás idejére (2021 tavasza) vonatkozó legutolsó ismert információkat tükrözik, ezek a státuszok egy életúton belül az idő előrehaladtával természetesen változnak. A státuszok változékonysága ugyanakkor önmagában is sokat elárul az egyén pozíciójáról a hálózatban, ahogy lentebb erre még kitérünk. Bár az adatok közel 85%-a rendelkezésünkre állt, látható, hogy az utolsó két időmetszetben nem meglepő módon az adatmennyiség csökken, ami annak tudható be, hogy az ebben az idősávban PhD-hallgatóként publikálók közül többen még a doktori tanulmányaikat folytatják.

Az 6. ábra tanúsága szerint az egyetemi helyek nagyjából a 2000-es évtized végére telítődtek, az évtizedfordulót követően erőteljesen csökkent az egyetemen elhelyezkedni tudók aránya. Csupán a *Korall* szerzői gárdája alapján úgy tűnik, hogy a kétezres évek első felében, pontosabban 2000 és 2008 között publikáló szerzők nagyobb eséllyel tudtak oktatói karriert építeni, mint később érkező társaik. Ezt részben azzal is ma-

6. ábra. A PhD-hallgatóként, illetve MA-hallgatóként publikáló szerzők elhelyezkedésének alakulása, elemszám szerint

Forrás: Saját szerkesztés.

gyarázhatnánk persze, hogy az egyetemi oktatói státusz megszerzéséhez sokéves munkára és bizonyításra van szükség, korántsem magától értetődő, hogy a doktori fokozat megszerzése után azonnal megnyílik az út a katedra felé. Ugyanakkor, ha a kutatás további eredményei felől tekintjük ezt a tényezőt, akkor már világosabban látszódik, hogy az akadémiai karrier egyre kevésbé tűnik elérhető – és vonzó – karriercélnak.

Az egyetemi oktatóként elhelyezkedők arányához képest fokozatosan nőtt a kutatócsoportban vagy közgyűjteményben alkalmazást elnyerőké, különösen látványos ez a 2012-ben és 2014-ben publikálók esetében, ahol toronymagasan e két csoport a legnagyobb számú. Ez a két karrierút jelentette elsősorban az alternatíváját az egyetemi lehetőségek csökkenésének, átalakulásának. A kutatóintézeti vagy kutatócsoporton belüli pozíció elérése potenciálisan sikeres belépőt jelenthetett az akadémiai szférába, ugyanakkor ezek a lehetőségek is sok esetben projekt alapon, futamidő szerint működnek, tehát egy bizonytalansági faktorrall is járnak. Míg a kutatóintézeti/kutatócsoporti elhelyezkedés mértéke állandónak mutatkozik a 21 év során, a közgyűjtemények domináns jelenléte a 2012 és 2020 között publikáló szerzők esetében meghatározónak mondható, az utolsó három hároméves időmetszetet tekintve már a közgyűjteményi (elsősorban múzeumokban és levéltárakban) elhelyezkedés a leggyakoribb stratégia.

Érdemes figyelni az egyetemi adminisztrációban dolgozók kategóriájára is, ami a 2000-es évek végétől jelenik meg kategóriaként. Bár jelen adatok még nem mutatnak erőteljes növekedést, de az már beszédes lehet, hogy hasonló számban választják az egyetemi adminisztrációs munkát, mint az alap- és középfokú oktatási intézményekben való munkavállalást. Nyugaton már jól érzékelhető tendenciaként mutatkozik meg, hogy míg az oktatásra fordított munka ideje és az oktatók száma nem emelkedik az egyetemeken, addig az adminisztrációs apparátus és a bürokratikus terhek dinamikusan növekednek (Graeber 2020). Az egyetemi oktatók adminisztratív munkája ezáltal látványosan növekszik, miközben az újonnan becsatlakozni kívánó fiatal kutatók számára pozícióhoz jutni elsősorban az egyetemi adminisztrációban van lehetőség. Valószínűsíthetjük tehát, hogy ez a szám Magyarországon is növekedni fog a jövőben, még inkább, ha a mesterszakos diplomát szerzők egyetemi adminisztrációban való arányát is vizsgáljuk az elkövetkezőkben.

A szűkülés vagy perspektívtávlanság leglátványosabb jele – a posztdoktori kutatók szinte teljes hiánya mellett – a pályaelhagyók arányának erőteljes növekedése: a 2009-et követő időszakban két időmetszetben is az ő arányuk a legmagasabb. Azokat a szerzőket tekintettük pályaelhagyónak, akik nem történészként vagy társadalomtudósként (egyetemen, kutatóintézetben, közgyűjteményben) folytatták karrierjüket a PhD-t követően, és akik nem a közoktatásban helyezkedtek el, hanem valamilyen más munkakört választottak, gyakran például a versenyszférában vállaltak állást (például újságíró, fotográfus, műfordító, vállalati alkalmazott, piaci szférában kutató).⁵ A pályaelhagyás természetesen nem normatív kategória, csak annak illusztrálására szolgál, hogy mekkora lehetőséget láttak az egyének abban az intézményi keretben, ami adott pillanatban rendelkezésre állt. Annak ellenére, hogy valaki adott esetben elhagyja a szakmáját, nem feltétlenül jelenti, hogy más módon ne lenne kapcsolatban ezzel a hálózattal, például konferenciákon vagy más formális/informális csatornákon keresztül. Emellett természetesen a szakmába való visszatérés lehetősége is megvan, akár fő-, akár mellékállásban. Az ilyen „vegyes”, tehát a piaci és állami intézmények közötti – sok esetben kényszerből fakadó – mozgó, hibrid munkavégzési stratégiák jobban illeszkednek a projektalapú lehetőségekhez.

⁵ Azért indokolt a meghatározás során történészekre és kisebb részben társadalomtudósokra leszűkíteni e kérdést, mert a más területekről érkezők esetében (például régészek, geográfusok) jellemzően már akadémiai pályán lévő, sok esetben felkérésre publikáló szerzőkről van szó.

Amennyiben csak a pályaelhagyás tendenciáit tekintjük, akkor úgy tűnik, hogy a 2010-es években volt egy nagyságrendbeli növekedés. Ennek persze számos oka lehet. A doktori képzés az általános felsőoktatási tendenciáknak megfelelően egyre tömegesebbé válik, a megnövekedett verseny, ezzel párhuzamosan a meritokratikus versenyt torzító politikai-lojalitási döntéshozatali mechanizmusok még inkább megkérdőjelezzik az egzisztenciális szempontból amúgy sem éppen biztos kutatói perspektívát. Nem véletlen tehát, hogy az egzisztenciális (anyagi és intézményi) biztonság nem feltétlen összeegyeztethető a doktori képzési időszak szakmai kiteljesítésével. Egy kurrens – európai PhD-programokat vizsgáló – kutatás például arra jutott, hogy „a legsikeresebb PhD-hallgatók azok, akik magát a kutatási folyamatot élvezik és nincsen olyan gondolat a fejük leghátsóbb traktusában sem, hogy mire lesz majd jó a doktori cím a munkaerőpiacon vagy a számléltrán való előrelépés során” (Ligeti 2022a:o.n.). Ugyancsak nehézségként jelenhet meg a tömegesedő PhD-képzés kapcsán az „állapotok közöttiség”. A doktori hallgatók a szó szoros értelmében nem egyetemi hallgatók, de nem számítanak az egyetem alkalmazottjának sem, sok esetben van állásuk, családjuk, gyerekek, az ösztöndíjlehetőségek pedig nem mindig adóttak. A *multitasking* és a biztos keretek hiánya könnyedén vezethet el a kiégéshez (Ligeti 2022b:o.n.). Ez a fajta kiégés pedig nem önmagában áll, nem a PhD-képzések sajátja, hanem része annak a 21. századi jelenségnek, amit Byung-Chul Han (2019) többek között a túltengő pozitivitás és teljesítményorientáltság szellemében újratermelt önkizsákmányolással, a *multitasking* révén széteső figyelem és észlelés zavaraival ír le.

Az adatbázis tanulságaihoz visszakanyarodva megállapítható, hogy a 2010-es években doktoranduszként megjelenő szerzők számára kevésbé tűnt vonzó vagy éppen elérhető alternatívának az akadémiai karrier a 2000-es években publikáló szerzőkhöz képest – legalábbis, ami egy ilyen kis mintából kitapintható. Ehhez azonban szorosan kapcsolódik, hogy az elmúlt években doktoranduszként jelentkező szerzők esetében gyakran azért sem számolhatunk akadémiai pályafutással, mivel a kutatói életpálya időben sokkal hosszabb „átmeneti állapotot” feltételez a végzettség megszerzése és a betöltendő munkakörök között. Végző soron tehát ahhoz, hogy hibahatáron belüli pontossággal meg tudjuk állapítani, hogy az elmúlt években doktoranduszként publikálók végül az akadémiai karrierutat választották-e, további kutatásra lenne szükség.

A pályaelhagyást ugyanakkor némileg árnyalja, hogy a pályaelhagyók jellemzően kreatív (kulturális, művészeti, írói) munkákban tudtak elhelyezkedni. A kreatív munkák (legtöbb esetben újságíró vagy fotográfus) ezen a kis mintán erősen felülmúlják a nagyvállalati alkalmazotti vagy menedzseri pozíciókat.

ÖSSZEFOGLALÁS

A *Korall Társadalomtörténeti Folyóirat* szerzői gárdájának vizsgálata alapján kíséreltük meg felrajzolni a társadalomtörténeti szakma hazai intézményi hálózatát és annak formálódását. A hálózatelemzés révén két markáns hálózati forma modellje mutatkozott meg. 2000 és 2010 között egy erőteljesebb polarizáció, egy több lábon álló, szerteágazó, ugyanakkor kevesebb gócpontból álló hálózati rendszer mutatkozott meg. Ez a kisebb mértékű intézményi sűrűsödés mellett a folyóirat kezdeti profilkeresésének és kezdeti „kanonizálódási” folyamatának is köszönhető. A második évtizedben a *műhelyesedési* és *hálózatodosási* folyamatok révén erősebb gócpontok alakultak ki, a hálózat így ugyan kevesebb számú, mégis erősebb elemre támaszkodott. A hálózat látványos bővülése nélkül is jól megfigyelhető volt, hogy a régebb óta a hálózatban szerepet vállaló góccok „központokká” léptek elő, köszönhetően annak, hogy több idejük maradt a kapcsolatszerzésre, a hálózaton belüli pozíció megerősítésére, mint a később jövőkének (vö. Barabási 2022:134).

A szerzők intézményi hátterét tekintve domináns egyetemek közötti megoszlás az országos viszonylatokban is jól ismert „vízfejűséget” mutatja. Ennek számos oka elképzelhető, így például a hagyományosan erős műhelyek budapesti székhelye, amely révén egyes vidéki egyetemekről is tudják az utánpótlásukat biztosítani, olyan kimagasló képességű kutatókkal, akik mögött nem állt külön társadalomtörténeti jellegű szakmai-intézményi közeg. Emellett, ha a történettudományon belüli szakmai preferenciákat tekintjük, elképzelhető, hogy a vidéki történeti intézetek egy részében még jóval erősebb a politikai-eseménytörténeti megközelítés súlya, a társadalomtörténet még kevésbé beágyazott.

Bár a kutatás elsősorban az intézményekre koncentrált, végig próbáltunk az adatokból kiolvasható személyi viszonyrendszerekre is reflektálni. A személyek szerepe egyrészt meghatározó volt a folyóirat indításakor és a profil kialakításánál. Másrészt azokban az esetekben is tisztán megmutatkozott, amikor egy adott intézményhez csak egy-két szerző kapcsolódott. Ezek az adatok egyrészt azt mutatták meg, hogy az adott intézmény kevésbé biztos lábakon állt a hálózaton belül, ugyanakkor azt is, hogy az adott személy képviselte a társadalomtörténeti aspektust, ami a jövőre nézve újabb, a témára érzékeny hallgatók, kutatók bevonásának vagy akár tanszék-/műhelyalapításnak a lehetőségét is hordozta. A személyek jelentőségének súlyát az is mutatja, hogy a két állandó műhely (ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténet Tanszék, ELTE BTK Atelier) mellett kevés a hálózatban dominánsan jelenlévő intézmény. A fluktuáció ugyancsak személyi változásokról árulkodik elsősorban: bizonyos személyek munkahelyet váltanak, és más személyek által kínált lehetőségeket vállalnak el. A *műhelyesedés* folyamatának ilyen jellegű korlátai felvetik a hálózat telítettségének problémáját, mégpedig azt, hogy egyáltalán van-e lehetőség vagy szándék ilyen további műhelyek létrehozására. A jelenlegi intézményszervezési erőfeszítésekből kiindulva a jövőre nézve ennek egyik ellenpéldája az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Történeti Intézete lehet.

A PhD-hallgatók növekvő szerzői aránya rávilágított arra, hogy a *Korall* szerkesztősége elhivatott a fiatal kutatók bevonására, az ELTE BTK fent említett két tanszékéről publikáló doktoranduszok kiemelkedő aránya pedig azt mutatta meg, hogy mennyire fontos tényező a doktoranduszok bevonása a *műhelyesedés* folyamatainak erősítésében. A PhD-hallgatóként megjelenő szerzők karrierútjának nyomon követése viszont a hálózatban való bennmaradás perspektívájának korlátait is felállította. A kutatóintézetek, de még inkább a közgyűjtemények felszívóerejének növekedése mellett is látszódik, hogy az egyetemi lehetőségek megváltoztak, a pályaelhagyás egyre növekvő tendenciája részben a tudományos karrierperspektíva bizonytalanságát tükrözi.

HIVATKOZÁSOK

- Angelusz R. – Tardos R. (szerk.) (1991) *Társadalmak rejtett hálózata*. Budapest: Magyar Közvéleménykutató Intézet.
- Bácskai V. – Faragó T. – Gerő A. – Granasztói Gy. – Gyáni G. – Halmos K. – Ö. Kovács J. – Kövér Gy. – L. Nagy Zs. – Tóth Z. – Vonyó J. (2001) A *Korall* körkérdése a társadalomtörténet-írás helyzetéről. *Korall*, 5–6, 186–238.
- Barabási A.-L. (2019) A 150 éves *Nature* magazin háromdimenziós hálózattérképe. Elérhető: <https://www.nature.com/immersive/d41586-019-03165-4/index.html> [Letöltve: 2023-02-20].
- Barabási A.-L. (2022) *Behálózva. A hálózatok új tudománya*. Budapest: Open Books.
- Beluszky P. (2013) *Budapest – zászlóshajó vagy vízfej. A főváros és az ország – történeti-földrajzi áttekintés*. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó.
- Biró A. – Boka L. (szerk.) (2014) *Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolathálók, írócsoportosulások*. Nagyvárad–Budapest: Partium – reciti.
- Bozóki A. (1998) Aczél és Pozsgay. *Beszélő*, 12, 25–30.
- Bozsonyi K. – Horváth Zs. – Kmetty Z. (2012) A hatalom hálója. A Kádár-kori hatalmi elit hálózati struktúrája az együttvadásási szokások alapján. *Korall*, 47, 157–184.
- Cieger A. (1999) A magyar mikrotörténelem hajnala. *Aetas*, 14(4), 138–141.
- Demeter M. (2020) A 30 éves Replika rövid bemutatása kritikai tudományometriai módszerekkel. *Replika*, 115–116, 55–65. <https://doi.org/10.32564/115-116.3>
- Freeman, L. C. (1989) *The Development of Social Network Analysis. A Study in the Sociology of Science*. Vancouver: Empirical Press.
- Graeber, D. (2020) *Bullshit munkák*. Budapest: Typotex.
- Granovetter, M. S. (1973) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360–1380.
- Granovetter, M. S. (1982) The Strength of Weak Ties. A Network Theory Revisited. In Marsden, P. V. – Lin, N. (szerk.) *Social Structure and Network Analysis*. Beverly Hills: SAGE, 105–130.
- Granovetter M. (2010) A gyenge kötések ereje. A *hálózatelmélet felülvizsgálata*. In Angelusz R. – Éber M. Á. – Gecser O. (szerk.) *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. Budapest, 315–331. Elérhető: https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/7378/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto.pdf?sequence=1&isAllowed=9 [Letöltve: 2023-02-20].
- Haas, J. – Müttel, S. (2008) Netzwerkanalyse und Netzwerktheorie in Deutschland. Eine empirische Übersicht und theoretische Entwicklungspotentiale. In Stegbauer, C. (szerk.) *Netzwerkanalyse und Netzwerktheorie. Ein neues Paradigma in den Sozialwissenschaften*. 1. Wiesbaden: VS Verlag, 49–62. https://doi.org/10.1007/978-3-531-91107-6_3
- Hallama E. (1990) A vízfej-szindróma. In Gondos E. (szerk.) *Félmúlt: társadalomrajzok*. Budapest: Szépirodalmi, 198–214.
- Halmos K. (1995) 10 éves a Hajnal István kör. Visszatekintés és beszámoló a jubileumi konferenciáról. *Szociológiai Szemle*, (3–4), 275–277.
- Halmos K. (2005) Hálózatok és hierarchiák a 19. századi üzleti életben. *Aetas*, 20(1–2), 44–51.
- Han, B.-Ch. (2019) *A kiégés társadalma*. Budapest: Typotex.
- Häußling, R. – Stegbauer, C. (2010) Einleitung in das Handbuch Netzwerkforschung. In Häußling, R. – Stegbauer, C. (szerk.) *Handbuch Netzwerkforschung*. 4. Wiesbaden: VS Verlag, 13–16. https://doi.org/10.1007/978-3-531-92575-2_1
- Klement J. (2012) Vállalatok hálózatban. Vállalati kooperáció a 20. század elején a budapesti gőzmalomiparban. *Korall*, 50, 82–106.
- Kövér Gy. (2003) Milyenek vagyunk? A Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület tíz év múltán. In Sasfi Cs. (szerk.) *A társadalomtörténet-írás helyzete hazánkban. Ipar és társadalom a 18-20. században. A Hajnal István Kör - Társadalomtörténeti Egyesület 10., jubileumi konferenciájának előadásai, Salgótarján, 1996. augusztus 22-23*. Budapest–Salgótarján: Nógrád Megyei Levéltár–Hajnal István Kör, 11–24.
- Kövér Gy. (2005) Bankárok és bürokraták. A Magyar Általános Hitelbank igazgatósági tanácsa és igazgatósága (1876–1905). *Aetas*, 20(1–2); 93–114.
- Kövér Gy. (2012) Volt egyszer egy társadalomtörténet... *BUKSZ*, (3–4), 213–219.
- Kövér Gy. (2020) Előszó. In Kövér Gy. – Pogány Á. – Weisz B. (szerk.) (2020) *Hálózat és Hierarchia. Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2020*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Hajnal István Alapítvány. 9–19.

- Kövér Gy. – Pogány Á. – Weisz B. (szerk.) (2020) *Hálózat és Hierarchia. Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2020*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Hajnal István Alapítvány.
- Lengyel Gy. (1993) *A multipozicionális gazdasági elit a két világháború között. Fejezetek egy történet-szociológiai kutatásból*. Budapest: ELTE Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet.
- Ligeti Gy. (2022a) PhD: A doktori fokozat hasznáról és (k)áráról – 1. rész. *Új Egyenlőség*. Elérhető: <https://ujegyenloseg.hu/phd-a-doktori-fokozat-hasznarol-es-kararol-1-resz/> [Letöltve: 2023-01-29].
- Ligeti Gy. (2022b) PhD: A doktori fokozat hasznáról és (k)áráról – 2. rész. *Új Egyenlőség*. Elérhető: <https://ujegyenloseg.hu/phd-a-doktori-fokozat-hasznarol-es-kararol-2-resz/> [Letöltve: 2023-01-29].
- Mátay M. (szerk.) (2021) *Kőszegi polgárok*. (Miszlivetz F. [sorozatszerk.] Beszélő városok sorozat) Kőszeg: Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete.
- Molnár L. (2020) A hálózatelemzés alapfogalmai – gráfok, centralitás, szomszédosság, hidak és a kis világ. In Sasvári P. (szerk.) *Rendszerelmélet*. Budapest: Dialóg Campus, 123–140. <https://doi.org/10.36250/00734.07>
- Pető A. (2021) Körkérdés a válság tapasztalatairól és a történetírás új irányairól. *Sic Itur Ad Astra*, 74, 5–41.
- Pogány Á. (1997) Bankárok és üzletfelek. A Magyar Általános Hitelbank és ügyfelei a két világháború között. *Replika*, 25, 55–66.
- Ránki, Gy. (1989) The Role of Budapest in Hungary's Economic Development. In Ránki, Gy. (szerk.) *Hungary and European Civilization*. (Indiana University Studies on Hungary 3.) Budapest: Akadémiai, 163–180.
- Reitmayer, M. – Marx, C. (2010) Netzwerkansätze in der Geschichtswissenschaft. In Häußling, R. – Stegbauer, C. (szerk.) *Handbuch Netzwerkforschung*. 4. Wiesbaden: VS Verlag, 869–880. https://doi.org/10.1007/978-3-531-92575-2_76
- Sik E. (2001) Aczélhálóban – Adalék a kapcsolati tőke működésének megismeréséhez. *Szociológiai Szemle*, (3). 64–77.
- Soós S. (2021) A Socio.hu Társadalomtudományi Szemle folyóirat pozíciójának feltérképezése a hazai társadalomtudományi folyóiratok kontextusában – egy „pilot” vizsgálat tanulságai. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle* 11(4) 4–19. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.4.4>
- Tomka B. (1997) Személyi összefonódás (interlocking directorates) bankok és iparvállalatok között a századforduló Magyarországon. *Replika*, 25, 37–46.
- Tomka B. (1999) Érdek[eltség] és érdektelenség. A bank-ipar viszony a századforduló Magyarországon, 1892–1913. (*Vállalkozástörténeti tanulmányok* 1.) Debrecen: Multiplex Media – Debrecen U. P.
- Tózsá-Rigó A. (2012) A pozsonyi városvezető elit politikai, rokoni és lakóhelyi hálózata. *Fons. Forráskutatás és Történeti Segédtudományok*, 19(3), 279–319.
- Tózsá-Rigó A. (2016) A délnémet üzleti hálózatok megrázkódtatásai a 16. század második felében és a 17. század elején. In Kövér Gy. – Pogány Á. – Weisz B. (szerk.) *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2016. Válság – Kereskedelem*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Hajnal István Alapítvány, 81–112.